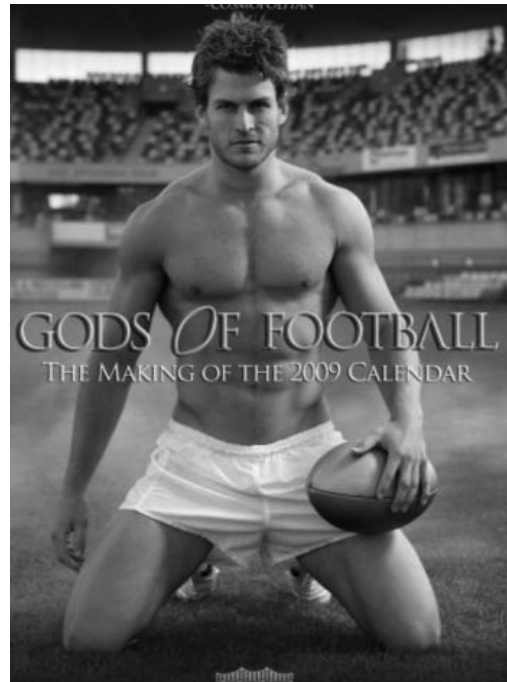

Η ΜΟΝΤΕΛΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΑΘΛΗΤΡΙΑΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΑΘΛΗΤΗ ΚΑΙ Η ΚΡΙΣΗ ΣΤΟΝ ΓΥΝΑΙΚΕΙΟ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟ

Εικόνα 12. Οι αθλητές Lauren Jackson και David Williams⁴²

⁴² Φωτογραφίες της αθλήτριας της καλαθοσφαίρισης Lauren Jackson στο Sports Illustrated, 2008 «Athletes in Swimsuits», 2008 στο: <http://sportsillustrated.cnn.com/vault/gallery/featured/GAL1165686/1/index.htm> και του αθλητή του ράγκμπι David Williams στο COSMOPOLITAN και στο <http://eyecandy.abzolute.net/2010/01/28/eyecandy%E2%80%99s-top-12-sexiest-men-of-sport-david-williams>.

Εισαγωγή

Αυτό το κεφάλαιο εξετάζει τις κοινωνικές επιπτώσεις της προβολής των εικονικά κατασκευασμένων, εμπορευματοποιημένων-μοντελοποιημένων αθλητών/αθλητριών στα Μ.Μ.Ε. –με αναφορές στην κρίση των αρρένων με το σώμα τους, την κοινωνική πίεση των μηνυμάτων των Μ.Μ.Ε. που δέχονται σήμερα τα αγόρια και οι άνδρες για το «πώς πρέπει» να είναι το σώμα τους– τον εξωραϊσμό των ανδρικών αθλητικών επιτευγμάτων και την υποβάθμιση των γυναικείων, καθώς και την προβολή του γυναικείου αθλητισμού στα Μ.Μ.Ε. των Η.Π.Α., της Αυστραλίας και της Ελλάδας. Εδώ καταδεικνύεται ότι το κύριο εμπόδιο που αντιμετωπίζει ο γυναικείος αθλητισμός και η αθλήτρια σήμερα είναι η προβολή. Η σκόπιμη παράλειψη του γυναικείου αθλητισμού αποτελεί μια απόκλιση από τη δημοσιογραφική δεοντολογία και έχει ως αποτέλεσμα την υποβάθμιση του γυναικείου αθλητισμού και την παρεμπόδιση της περαιτέρω ανάπτυξής του. Η κρίση στον γυναικείο αθλητισμό επισημαίνεται ειδικά στις Η.Π.Α., όπου η τηλεοπτική κάλυψη των γυναικείων αγώνων είναι λιγότερη από ό,τι ήταν πριν από 20 χρόνια και δεν υπάρχει καμία ένδειξη ή λόγος να πιστεύουμε ότι αυτή η τάση θα αλλάξει, εκτός αν οι τηλεοπτικοί παραγωγοί αποφασίσουν ότι κάτι τέτοιο θα ήταν προς όφελός τους. Από την ανασκόπηση της βιβλιογραφίας και την επεξεργασία πρόσφατων συζητήσεων και ποσοτικών και ποιοτικών αναλύσεων γίνεται φανερό –μεταξύ άλλων– ότι: πρώτον, η αθλήτρια απολαμβάνει, σε αντίθεση με το παρελθόν, μια εκρηκτική παρουσία στα Μ.Μ.Ε. Η εικονικά κατασκευασμένη αθλήτρια αποτελεί μια εικόνα της «ιδανικής γυναίκας» του 21ου αιώνα που προωθείται συστηματικά στα Μ.Μ.Ε., όχι όμως για την αθλητική της ιδιότητα. Ένας κώδικας *θηλυκοποίησης* επισημαίνεται επανειλημμένα για να ουδετεροποιήσει το αποτέλεσμα της υπερβατικής της αθλητικής πράξης και της αθλητικής της ιδιότητας/ταυτότητας. Δεύτερον, εντοπίζονται «ίσες ευκαιρίες» στην εμπορευματοποίηση-μοντελοποίηση του σώματος και της αθλητικής ταυτότητας: προβολή των μοντελοποιημένων αθλητών/αθλητριών, των άφυλων αθλητών/αθλητριών, *θηλυκοποίηση* του αθλητή και *αρρενοποίηση* της αθλήτριας. Τρίτον, σταδιακά καταρρίπτονται οι θεωρήσεις ότι μόνο το γυναικείο σώμα αντικειμενικοποιείται. Οι εξομολογήσεις χιλιάδων ανδρών και αγοριών που υποφέρουν από το «Σύνδρομο του Άδωνα» –κρίση των αρρένων με το σώμα τους– αποκαλύπτουν σε αμερικανικές και ευρωπαϊκές έρευνες τα αποτελέσματα των ισχυρών και εξωπραγματικών μηνυμάτων στα Μ.Μ.Ε. Τέταρτον, παρατηρείται μεγάλη ποσοστιαία και ποιοτική διάκριση στην προβολή του γυναικείου αθλητισμού σε σύγκριση με τον ανδρικό. Τέλος, πραγματευόμαστε εναλλακτικά αθλητικά μοντέλα, μια ολιστική προσέγγιση, ενόψει της εμπορικής παγκοσμιοποίησης του αθλητισμού και της αθλητικής ταυτότητας. Οι κλωνοποιημένοι αθλητές/αθλήτριες που προβάλλονται στα Μ.Μ.Ε. δεν εκπροσωπούν την πλει-

ονότητα των ανδρών και των γυναικών της κοινωνικής περιοχής του αθλητισμού. Ένας αυξανόμενος αριθμός αθλητών/αθλητριών, γυμναστών/γυμναστριών, ερευνητών/ερευνητριών και ακτιβιστών/ακτιβιστριών δουλεύουν έξω από τη δεσπόζουσα τάση της εποχής και αγωνίζονται για τη δημιουργία εναλλακτικών αθλητικών μοντέλων και προτύπων, την προστασία και την ακεραιότητα του αθλητή / της αθλήτριας, την αθλητική δεοντολογία, την προστασία του περιβάλλοντος, την εξάλειψη της διεθνικής σωματεμπορίας κ.ά.

2.1 Αθλήτρια είδωλο-ίνδαλμα της αμερικανικής κουλτούρας - Το «Κίνημα του αθλητικού γυναικείου σώματος»

Από 1995 έως σήμερα προωθείται στα Μ.Μ.Ε. των Η.Π.Α. ένα καινούργιο αρχέτυπο, μια νέα αθλητική αισθητική, δηλαδή ένα καινούργιο γυναικείο πρότυπο και ιδεώδες που αναδύεται από τη μυϊκή δύναμη, με έντονη έμφαση στο δυνατό και γυμνασμένο κορμί σε συνδυασμό με το σεξαπίλ. Παρουσιάζεται μια νέα εικόνα της αθλήτριας και της αθλούμενης γυναίκας: η αθλήτρια της καινούργιας χιλιετίας εκπέμπει και προβάλλει δυναμισμό, αποφασιστικότητα, χειραφέτηση και «θηλυκότητα». Η εικόνα της ιδανικής γυναίκας του 21ου αιώνα αποτελείται κυρίως από τη μυϊκή δύναμη σε συσχετισμό με το στερεότυπο ερωτικό-προκλητικό στοιχείο (Pfister, 2010a· Καμπερίδου 2005· Heywood & Dworkin, 2003· Penney, 2002· Hargreaves, 2000· Duncan & Messner, 2000· Fisk, 1996· Hall, 1996· Clark & Humberston, 1997· Birre & Cole, 1994· Duncan et al., 1994· Guttman, 1991).

Επιπροσθέτως, αναδεικνύεται μια μαζική καταναλωτική έλξη για την αθλήτρια, η οποία προβάλλεται στα Μ.Μ.Ε. ως ένα κοινωνικό είδωλο, ένα είδωλο-ίνδαλμα της αμερικανικής κουλτούρας. Προωθείται το «Κίνημα του αθλητικού γυναικείου σώματος»,⁴³ που παρουσιάζεται έντονα και συστηματικά σε τηλεοπτικές εκπομπές μεγάλης ακροαματικότητας, δεσπόζουσες εμπορικές κινηματογραφικές ταινίες και περιοδικά ευρείας κυκλοφορίας (Duncan & Messner, 2000· Heywood & Dworkin, 2003· Messner et al., 2010). Τα Μ.Μ.Ε. στηρίζουν ένα συγκεκριμένο είδος θηλυκότητας, που έχει επεκταθεί συμπεριλαμβάνοντας ένα πιο μυώδες γυναικείο σώμα, μια πιο δυναμική και «χειραφετημένη» γυναίκα, πάντοτε όμως με προτίμηση στη μακριά κόμη, στα μακριά βαμμένα νύχια ή σε άλλα χαρακτηριστικά που θεωρούνται θηλυκά, ετερόφυλα ή φυσιολογικά.⁴⁴

⁴³ Βλ. "The movement of the athletic female body" στην έρευνα των Duncan & Messner (2000).

⁴⁴ Οι αθλήτριες Martina και Billie Jean δηλώνουν ότι έχασαν την προβολή τους στα Μ.Μ.Ε. και τη χορηγία τους όταν αποκαλύφθηκε ο σεξουαλικός προσανατολισμός τους, η ομοφυλοφιλία τους (βλ. Reece & Karbo, 1997).

Εικόνα 13. Εξώφυλλο του αμερικανικού Playboy

λονται οι εμπορευματοποιημένες-μοντελοποιημένες ηρωίδες του αθλητισμού που αναπαράγουν τον στερεότυπο ορισμό περί «θηλυκότητας» –όπως οι αθλήτριες Serena Williams, Mary Sauer, Haley Cope, Clair Bidez, Lacy Schnoor, Hannah Teeter– και λίγα χρόνια πριν οι προκάτοχοί τους στη μοντελοποίηση της αθλήτριας, οι Lisa Leslie, Flo-Jo, Marion Jones κ.ά. Για πρώτη φορά τον Ιανουάριο του 2001 εμφανίζεται αθλήτρια στο εξώφυλλο του αμερικανικού περιοδικού *Vogue*. Πώς προβάλλεται; Η Marion Jones εμφανίζεται ως «δυνατή και σέξι» και απεικονίζεται με στενό κόκκινο ένδυμα.

Μοντελοποιημένες αθλήτριες εμφανίζονται συστηματικά ως προμηθεύτριες προϊόντων σε μεγάλα περιοδικά, όπως τα *Jump*, *Teen People* και *Life*. Δεν προβάλλονται με την αθλητική τους ιδιότητα, αλλά

Η μοντελοποίηση της αθλήτριας σαφώς αποτελεί κάτι καινούργιο. Στο παρελθόν σπάνια εμφανίζονταν αθλήτριες σε εξώφυλλα περιοδικών ευρείας κυκλοφορίας και ακόμα πιο σπάνια σε αθλητικά περιοδικά ή στον αθλητικό Τύπο (Καμπερίδου, 2005). Παραδοσιακά, ο γυναικείος αθλητισμός στις Η.Π.Α. ήταν άγνωστος στα μέσα μαζικής ενημέρωσης – έντυπο, ραδιόφωνο και τηλεόραση. Για παράδειγμα, τα πρώτα 25 χρόνια του γνωστού αμερικανικού περιοδικού *Sports Illustrated* παρατηρείται ότι οι αθλήτριες εμφανίζονταν σε μόνο 4,4% από τα 1.250 εξώφυλλα (Guttman, 1991: 215). Τα τελευταία 60 χρόνια –μέχρι το 2010– μόνο το 4% των εξωφύλλων του *Sports Illustrated* εμφάνισαν γυναίκες.⁴⁵ Ωστόσο, σήμερα προβάλλονται

Εικόνα 14. Η Marion Jones σε εξώφυλλο του αμερικανικού περιοδικού Vogue

⁴⁵ Βλ. LaVoi (2010).

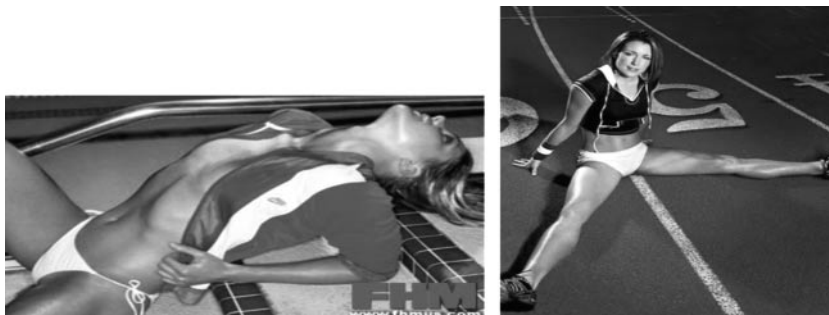
απεικονίζονται σαν θεές, ως σούπερ-θηλυκές, ως σούπερ σταρ, ως ερωτικά σύμβολα ή ως μοντέρνες γυναίκες που ακολουθούν τις τάσεις της μόδας και τα «φυσιολογικά» κοινωνικά στερεότυπα περί φύλου (Heywood & Dworkin, 2003· Penney, 2002· Hargreaves, 2000· Hall, 1996· Clark & Humberston, 1997· Birrel & Cole, 1994· Guttman, 1991). Ένας κώδικας θηλυκοποίησης επισημαίνεται επανειλημμένα για να ουδετεροποιήσει το αποτέλεσμα της υπερβατικής αθλητικής πράξης και ιδιότητάς τους (Καμπερίδου, 2011α· 2005).

Αναμφίβολα, οι σημερινές ηρωίδες του αθλητισμού (Serena Williams, Mary Sauer, Haley Cope, Clair Bidez, Lacy Schnoor, Hannah Teeter κ.ά.) συνεχίζουν τον δρόμο των προκατόχων τους:

Εικόνα 15. Η Serena Williams στο *Sports Illustrated*.⁴⁶ Γυναίκες ολυμπιονίκες στο τεύχος *Sports Illustrated Swimsuit* 2010

⁴⁶ Φωτογράφιση του Walter Iooss Jr. / "Athletes in Swimsuits", in *Sports Illustrated*. Ιστοσελίδα <http://sportsillustrated.cnn.com/vault/gallery/featured/GAL1165686/3/25/index.htm> (τελευταία πρόσβαση: 11/08/2011).

Εικόνα 16. Η Αμερικανίδα ολυμπιονίκης Hannah Teter

Εικόνα 17. Η Αμερικανίδα snowboarder Clair Bidez⁴⁷

Εικόνα 18. Η Αμερικανίδα σκιέρ Lacy Schnoor⁴⁸

Εικόνα 19. Η Αμερικανίδα snowboarder Hannah Teter⁴⁹

⁴⁷ Ιστοσελίδα http://sportsillustrated.cnn.com/vault/swimsuit/modelfeatured/clair_bidez/2010/winter_stars/index.htm (τελευταία πρόσβαση: 11/08/2011).

⁴⁸ Ιστοσελίδα http://sportsillustrated.cnn.com/vault/swimsuit/modelfeatured/lacy_schnoor/2010/winter_stars/index.htm (τελευταία πρόσβαση: 11/08/2011).

⁴⁹ Ιστοσελίδα http://sportsillustrated.cnn.com/vault/swimsuit/modelfeatured/hannah_teter/2010/winter_stars/index.htm (τελευταία πρόσβαση: 11/08/2011).

Εικόνα 20. Η Αμερικανίδα ολυμπιονίκης Lindsey Vonn⁵⁰

Εντούτοις, έντονες διαμαρτυρίες και κριτική προκλήθηκαν όχι με την εμφάνιση της αλπινίστριας Lindsey Vonn με μαγιό στο *Sports Illustrated Swimsuit* 2010, αλλά με την αποκαλούμενη προκλητική στάση της στο εξώφυλλο του περιοδικού *Olympic Sports Illustrated* το 2010: "America's Best Woman Skier Ever".⁵¹

SI Swimsuit Collection

Εικόνα 21. Προκάτοχος αυτών των καλλονών ολυμπιονικών η Anna Kournikova (στο *Sports Illustrated* 2008) Φωτογράφιση του Tiziano Magni (SI)⁵²

⁵⁰ Ιστοσελίδα http://sportsillustrated.cnn.com/vault/swimsuit/modelfeatured/lindsey_vonn/2010/winter_stars/index.htm (τελευταία πρόσβαση: 11/08/2011).

⁵¹ Ιστοσελίδα http://communities.canada.com/vancouver_sun/blogs/soundoff/archive/2010/02/06/642338.asp (τελευταία πρόσβαση: 11/08/2011).

⁵² Ιστοσελίδα http://sportsillustrated.cnn.com/swimsuit/collection/athletes/anna_kournikova.html. Βλ. επίσης <http://snarkerati.com/celebrity-gossip/anna-kournikova-sports-illustrated> (τελευταία πρόσβαση: 11/08/2011).

Ο Gary Hoenig, εκδότης του *ESPN The Magazine*, παρατηρεί ότι αυξάνεται η κάλυψη της γυναίκας αθλήτριας στα Μ.Μ.Ε. και, όσο εκείνη γίνεται πιο όμορφη, η προβολή της θα αυξηθεί περισσότερο, επισημαίνοντας ότι σήμερα οι αθλήτριες αποκαλούνται σέξι, καυτές κ.ά.: "Today, you hear words like 'sexy', 'hot', and even 'fuckable'". Επισημαίνει επίσης ότι οι ειδικοί υποστηρίζουν ότι η μαζική έλξη για την αθλήτρια Anna Kournikova έχει επηρεάσει τον γυναικείο αθλητισμό. «Η Anna άλλαξε το τρόπο με τον οποίο οι άνθρωποι βλέπουν τις αθλήτριες. Η Anna δεν επικεντρώνεται μόνο στο να είναι σταρ στο άθλημά της [τένις]. Θέλει να είναι και σταρ σε επίσημες εκδηλώσεις, στον κουτσομπολίστικο Τύπο και σε ημερολόγιο που εμφανίζεται με μαγιό. Το ότι δεν κέρδισε ποτέ ατομικό τουρνουά και ότι μετά βίας έφτασε στους δέκα κορυφαίους κατά την αθλητική καριέρα της δεν αλλάζει το γεγονός ότι φαίνεται υπέροχα καυτή με το αθλητικό συνολάκι της» (Cherwa, 2003: 258).

Εικόνα 22. Η Anna Kournikova με το αθλητικό συνολάκι της

Με αφορμή την προκλητική παρουσίαση της Anna Kournikova στο *Sports Illustrated* τον Ιούνιο του 2000, όπου η ίδια φορούσε γόβες σιλιέτο και όχι μόνο, η Αθλητική Ομοσπονδία Γυναικών (Women's Sport Foundation) σεγγ γραπτή δήλωσή της διαμαρτυρήθηκε και καταδίκασε την αντικειμενικοποίηση της γυναίκας και την υποτίμηση της αθλήτριας στο περιοδικό, επισημαίνοντας ότι «το *Sports Illustrated* ζητάει από αθλήτριες να βγάλουν τα ρούχα τους ή να φορούν σέξι ενδύματα ή να υιοθετούν σέξι στάσεις και να φωτογραφίζονται σε μη αθλητικά περιβάλλοντα/τοποθεσίες, ενώ δεν ζητά από τους μεγάλους άνδρες αθλητές να ποζάρουν με αυτόν τον τρόπο. Ο άνδρας αθλητής φωτο-

γραφίζεται να επιδεικνύει τις ικανότητές του και τους μυς του φορώντας αθλητική ενδυμασία και σε αθλητικές τοποθεσίες [...]. [Το περιοδικό] σπάνια προβάλλει τις αθλήτριες για τα αθλητικά τους επιτεύγματα» (Kaufmann, 2003: 238). Η ομοσπονδία επίσης καταδίκασε τις αθλήτριες που επιλέγουν να εμφανίζονται γυμνές ή ημίγυμνες: «δεδομένου ότι η γυναίκες αθλήτριες έχουν 80-90% λιγότερη κάλυψη/προβολή των αθλητικών τους επιτευγμάτων στον έντυπο και στον ηλεκτρονικό Τύπο σε σύγκριση με τους άνδρες συναδέλφους τους, οι αθλήτριες που επιλέγουν να εκμεταλλευτούν αυτήν την ευκαιρία για